

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Л.В. Барабаш, кандидат економічних наук

Н.В. Клименко, магістрант

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено розвиток фінансового ринку України з часів набуття державою незалежності. Розглянуто розвиток окремих складових фінансового ринку. Проаналізовано основні тенденції фінансового ринку України та окреслено пріоритетні напрями його стабілізації та розвитку.

***Ключові слова:** фінансовий ринок, страховий ринок, валютний ринок, грошовий ринок, національна валюта, ринок золота.*

Постановка проблеми. Фінансовий ринок є однією з основних і найбільш значущих складових становлення та розвитку будь-якої країни. Об'єднуючи у собі всі сфери фінансово-економічної діяльності, він є дуже чутливим до внутрішніх і зовнішніх факторів впливу та відзначається мінливістю ситуації. Саме тому регулювання фінансового ринку в цілому та його складових зокрема потребує значної уваги управлінців усіх рівнів.

Особливістю фінансового ринку України є відносно млявий характер розвитку та значна кількість негативних чинників, що перешкоджають рівномірному становленню усіх його складових. Проте, незважаючи на досить суперечливі умови, за період незалежності окремі сегменти фінансового ринку все ж мають певні позитивні зрушення. Саме тому, на нашу думку, доречним є висвітлення окремих особливостей становлення та розвитку досліджуваної сфери.

Фінансовий ринок є доволі неоднозначним і суперечливим економічним явищем. Як наслідок, одностайність думок щодо трактування його сутності як серед вчених, так і серед практиків відсутня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі з українських вчених схильні вважати, що фінансовий ринок є сукупністю відносин, що характеризують придбання та продаж специфічного товару: фінансових ресурсів [8], фінансових активів [15], фінансових послуг тощо [14].

Як бачимо, узгодженості у поглядах немає, однак усі автори схильні вважати, що фінансовий ринок є специфічною категорією.

Зважаючи на те, що структурно фінансовий ринок більшість вітчизняних і зарубіжних науковців поділяють на ринок грошей і ринок капіталу, нам імпонує думка, що за своєю суттю фінансовий ринок є системою економічних відносин, пов'язаною з розподілом і перерозподілом

вартості фінансових ресурсів (грошей) і капіталів з метою створення на основі попиту і пропозиції ціни на специфічні товари.

Методика досліджень. З метою вирішення поставлених завдань у статті було використано економіко-статистичні методи досліджень, зокрема: монографічний, економічного аналізу, табличний та графічний методи.

Результати досліджень. Формування фінансового ринку в Україні безпосередньо пов'язане з процесами розбудови української держави та реформуванням її економіки. Розвиток досліджуваного сегменту діяльності держави розпочався з 1992 року. Саме в цей період сформувалися засади фінансового ринку держави у формі акцій акціонерних товариств і депозитних сертифікатів комерційних банків. Безпосередньому «розігріву» фінансового ринку України у 90-х роках ХХ ст сприяв і обіг приватизаційних цінних паперів [1].

Загалом головними передумовами формування фінансового ринку в нашій державі стали:

- створення акціонерних товариств;
- використання цінних паперів у міжнародних взаєморозрахунках;
- доступ до міжнародного фінансового ринку.

Основним завданням ринку є переміщення фінансових ресурсів від, хто має їх надлишок, до тих, кому потрібні інвестиції [3].

Згідно постулатів однієї з найпоширеніших теорій, фінансовий ринок за видами активів поділяють на окремі ринки: кредитний, цінних паперів, валютний, страховий, золота та світовий фінансовий ринок.

Усі основні події розвитку грошового та кредитного ринків України відбувалися, починаючи з 1991 року. Якщо акцентувати увагу саме на інфраструктуру грошової та кредитної систем нашої держави до 1991 року, то на той час у республіці були створені контори Держбанку, Будбанку та відділення Зовнішекономбанку СРСР. При цьому на території України Держбанк СРСР був єдиним центром розрахунків і касовим центром [6]. У кінці 1992 року в реєстрі НБУ було зафіксовано 133 банки та ліквідовано 3 банки. На кінець 1993 р. у книзі реєстрації значилося вже 211 банків, а ліквідовано протягом цього року було ще 6 банків. А станом на 5 травня 2016 року в Україні функціонують 109 банків (без врахування неплатоспроможних банків), з них 42 банки з іноземним капіталом.

Упродовж 2014–2016 років 73 банки були виведені з ринку, 8 банків були виведені з ринку в 2016 році, зокрема 2 банки – за непрозору структуру власності, та два – за порушення банківського законодавства у сфері фінансового моніторингу (ліквідація). Загалом на сьогодні у категорії неплатоспроможних перебуває 4 банки, у стадії ліквідації – 73 банки.

1. Характеристика етапів розвитку грошового та кредитного ринків України

№	Назва етапу	Термін, років	Характеристика етапу
1	Становлення	1991–1993	Забезпечення правового регулювання, вихід на міжнародний ринок, а також створення матеріальної та інформаційної підсистем
2	Банкрутство банків і стримування інфляції	1994–1995	Ліквідація банків, не готових працювати в умовах більш жорсткого контролю з боку Національного банку України
3	Розвиток	1996–2001	Введення грошової одиниці України. Вдосконалення нормативно-правової бази щодо банківської діяльності.
4	Вдосконалення	2002 – I півріччя 2008	Присутність іноземних банків і розширення спектру банківських послуг, запровадження пластикових карток.
5	Фінансова криза	II півріччя 2008 – 2010	Втрата довіри до фінансово-кредитних інститутів і зростання ломбардного бізнесу
6	Модернізація	2011 – теперішній час	Повернення довіри клієнтів до діяльності фінансових установ і підвищення рівня конкурентоспроможності її учасників

Що стосується розвитку страхового ринку, то слід зазначити, що страхування є одним із найважливіших секторів національної економіки і забезпечує перерозподіл 8–12 % валового внутрішнього продукту. Динаміку зростання чисельності страхових організацій в Україні у 1991–2014 рр. наведено на рис. 1.

Зважаючи на наведену вище динаміку, пік розвитку страхового ринку в Україні відзначається у 1997 році, коли загальна чисельність страхових компаній становила 700 одиниць. Кризові явища, які відзначалися в країні, сприяли зменшенню кількості організацій: у 1998 році до 241 з 700; у 2009 – до 458 з 469. Слід відзначити, що криза останнього періоду (2008–2009 рр.) критичним чином відзначилася на страховому ринку України, адже кількість страхових компаній за даний період зменшилася на 87 одиниць.

Рис. 1. Динаміка чисельності страхових організацій в Україні

Специфічним був і розвиток ринку цінних паперів. У 1991–1993 рр. сектору державних цінних паперів в Україні відводилася доволі другорядна роль. В обігу перебували лише такі ринкові боргові зобов'язання СРСР: Державні казначейські зобов'язання СРСР випуску 1990 р., облігації Державної внутрішньої позики 1982 р., а також неринкові сертифікати Ощадбанку СРСР 1987 р [9]. Однак загальновідомо, що в умовах глобалізації саме ринок цінних паперів може стати тим елементом економіки, який сприятиме притоку не тільки заощаджень населення, гарантуючи їм високу дохідність, але й іноземних інвестицій та спровокує підвищення конкурентоспроможності підприємств. Нині, за даними Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, масштаби емісійної діяльності в Україні неухильно зростають (див. рис. 2).

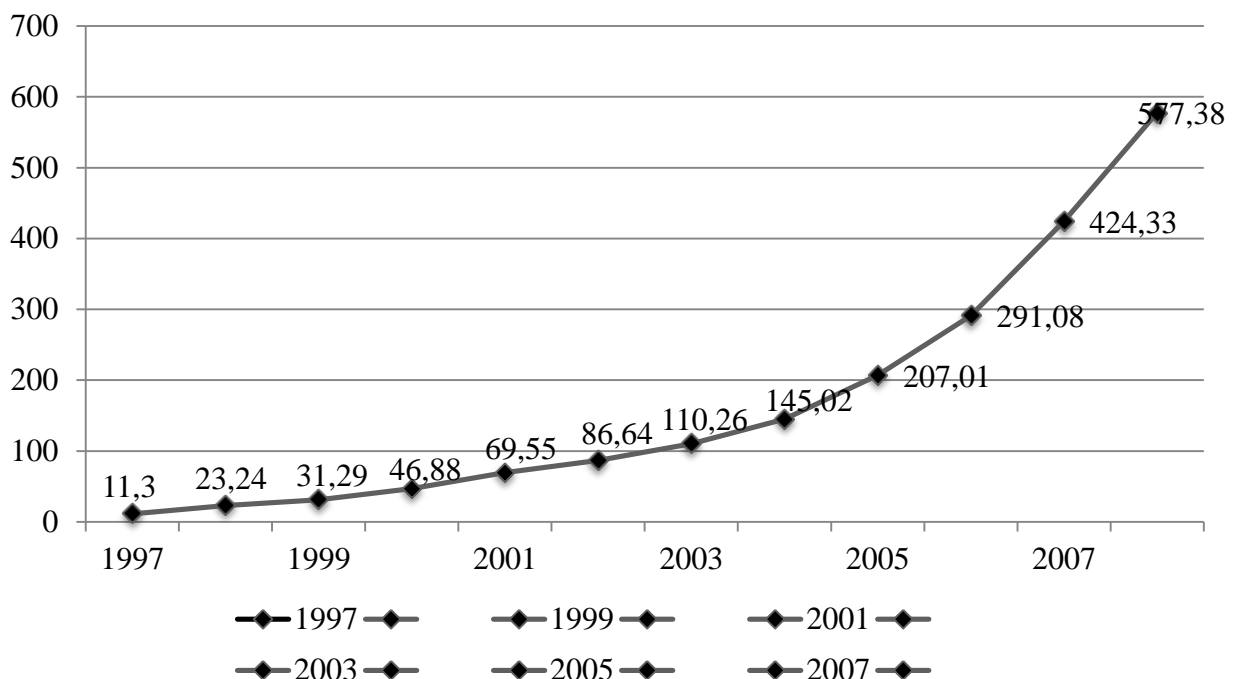

Рис. 2. Обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів, млрд. грн

Обсяг випусків цінних паперів є одним з головних показників розвитку фондового ринку. Станом на 01.04.2015 р. обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів склав 1,58 трлн. грн (порівняно з 577,38 млрд .грн. у 2008 р.) [5].

Нині вітчизняний фондовий ринок виглядає доволі привабливим для інвесторів з точки зору своєї доходності, адже за останні десять років фондовий індекс ПФТС зріс у 14,6 рази та притримується намічених позитивних тенденцій [4].

Згідно з чинним вітчизняним законодавством, на Національний банк України покладено одне з важливих завдань – організація валютного ринку України: встановлення та регулювання офіційного курсу національної грошової одиниці до іноземних валют, організація торгів на валютному ринку, використання валютних інтервенцій з метою стабілізації валютного курсу.

Упродовж 2010–2013 років Національний банк утримував курс гривні щодо долара США, підтримуючи його на рівні 793,56–799,30 грн/100 дол. (рис. 3). Проте вже у першому кварталі 2014 року курс зростав підвищеними темпами, хоча за економічною логікою мав би мати тенденцію до зниження [12]. А вже у лютому 2015 року офіційний курс гривні відносно долара США зменшився та на кінець місяця становив 2776,31 грн. за 100 дол. США [11]. Подібна ситуація відзначається і відносно євро (рис. 3)

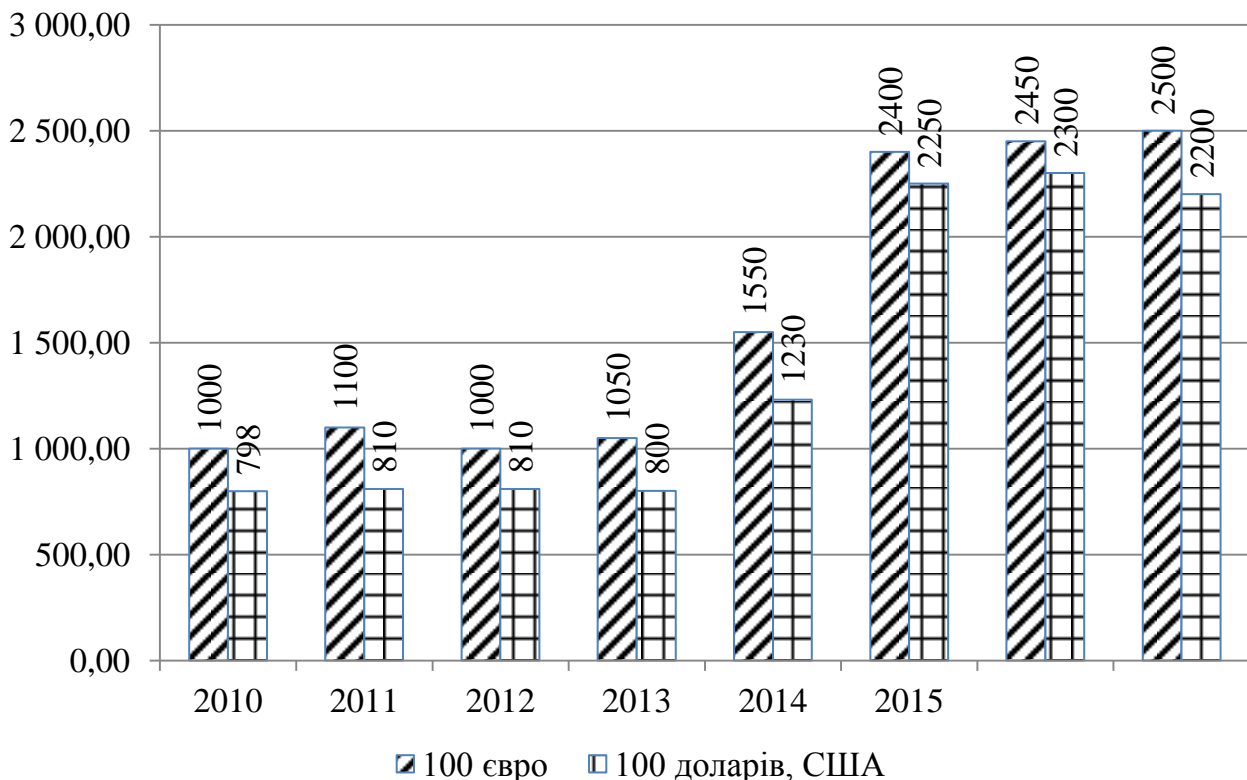

Рис. 3. Динаміка валютного курсу гривні до євро, доларів США

Отже, можна зробити висновок, що курси гривні до долара США та євро досить нестабільні. А тому політика НБУ повинна спрямовуватися на мінімізацію впливу іноземної валюти на вітчизняний ринок. Однак, враховуючи досвід попередніх періодів, заходи регулювання даного

становища не можуть ґрунтуватися лише на обмеженні щодо купівлі та обміну іноземної валюти. Подібні кроки негативно впливають на проведення розрахунків із нерезидентами за імпорту продукції та закупівлі. Для цього слід ввести жорсткіший контроль за торгівельними операціями імпортерів і поверненням в Україну валютної виручки. Крім того, важливим кроком має стати повернення довіри населення до національної банківської системи.

Зважаючи на значний вплив зовнішніх і внутрішніх економічних тенденцій, слід визнати основний пріоритет зміцнення національної валюти: нарощення та стабілізація золотого резерву держави. Адже загальновідомо, що стабільність національної грошової одиниці досягається за умови підкріплення грошових знаків реальними золотими резервами.

В усі часи золото відіграло велику роль в економіці країни, а на сьогодні воно набуває статусу інвестиційно-привабливого інструмента. Вже багато років існує золоте правило інвестора: 10–15% своїх вкладень необхідно здійснювати в золото.

Процес формування ринку золота та дорогоцінних металів в Україні розпочався переходом країни до ринкових перетворень, коли були введені реформи зі скасуванням державної монополії на операції з дорогоцінними металами.

Проте навіть через 25 років ринок золота в Україні знаходиться на початкових стадіях розвитку і потребує великої уваги до себе. Хоча беззаперечним є той факт, що кількість банків-учасників золотих відносин з кожним роком поступово збільшується. Як наслідок – українські ціни на золото стають все ближчими до світових котирувань [2]. Постійне зростання попиту на золото на світовому ринку, а також стабільність цього металу та надійність вкладень у нього, призводить до постійного зростання його ціни і в Україні (див табл. 2) .

2. Ціна на золото в Україні у 2008–2014 роках

Дата	Ціна, грн	
	1 тройська унція	1 грам
01.01.2008	4183,925	134,516
01.01.2009	6699,000	215,377
01.01.2010	8723,613	280,470
01.01.2011	11237,940	361,308
01.01.2012	12284,318	394,950
01.01.2013	13258,389	426,267
01.01.2014	665,535	310,754

Протягом 2008–2013 років в Україні спостерігалось поступове зростання ціни на золото. Однак у квітні 2013 року відбулася криза на ринку цього цінного металу, котра призвела до падіння ціни на 9%. Український мінімум ціни на золото зафіксований 21 грудня 2013 року – 9551,635 грн. за унцію. Це можна пояснити початком як політичної, так і економічної кризи в країні. Але уже протягом перших трьох місяців 2014 р. ціна на золото поступово зростає, що свідчить про збільшення попиту на нього, що

зумовлено бажанням громадян захистити свої заощадження у зв'язку з нестабільною та складною ситуацією в країні.

Таким чином, в Україні інвестування в золото займає третю позицію серед інших видів інвестування. І, незважаючи на зниження курсу золота у 2013 році, його вартість на фінансовому ринку показує позитивну тенденцію зростання і надійності. Саме тому для стабілізації грошової системи України слід і надалі розвивати ринок золота, а також здійснити ряд інноваційних заходів у цій сфері.

Висновки. Вітчизняний фінансовий ринок має визначальний вплив на функціонування фінансової системи країни і від того, наскільки стабільно він функціонуватиме та інтенсивно розвиватиметься, буде залежати й успішність фінансової системи країни в цілому.

Державна політика, яка здійснюється з метою підвищення ефективності функціонування фінансового ринку України, повинна включати єдиний збалансований комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи. А тому слід формувати державну фінансову політику з конкретною метою: підвищення емісійної активності ринку акцій, що створить передумови капіталізації вітчизняного виробничого сектора; стабілізація курсу національної валюти відносно іноземних та її укріплення за рахунок поповнення золотовалютних резервів.

Література

1. Базилевич В. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 5–12.
2. Дудчик О. Ю. Інвестування в золото: переваги та недоліки / О.Ю. Дудчик, А.В. Бривко, Н. Ю. Нежива // Видавництво «Молодий вчений». – 2013. – № 2 (02). – С. 22- 26.
3. Крупка І. Фінансовий ринок України та міжнародні фінансові потоки / І Крупка // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 43–51.
- 4 . Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня – грудня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>
5. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня – грудня 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>
6. Міщенко В. І. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України: науково-аналітичні матеріали / В.І.Міщенко, І.А. Нідзельська, А.П. Кулінець, С.О. Шульга. – К.: НБУ ЦНД, 2010. – Вип. 15. – 124 с.
7. Гура О. Роль фінансового ринку в розвитку інвестиційних процесів в Україні / О. Гура // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 (4).
8. Опарін В.Б. Фінанси (Загальна теорія): Навч. Посібник / В.Б. Опарін. – К.:КНЕУ, 2001. – 240с.
9. Павлов В.І. Цінні папери в Україні / В.І. Павлов, І.В. Пилипенко-

Кривов'язюк. – Київ: Кондор, 2004. –400с.

10. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок / О.Ю. Смолянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с.

11. Сайт Національного банку України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>

12. Сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua>

13. Фінансова звітність банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2302914>

14. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: Навчальний посібник / В.П. Ходаківська, В.В. Беляєв. – К.: ЦУЛ, 2002. – 616 с.

15. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навч. посібник / В.М. Шелудько. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – 535 с.

References

1. Bazylevych, V. (2009). The development of finance market under modern conditions. *Finance Ukraine*, 2009, no. 12, pp. 5–12. (in Ukrainian).

2. Dudchuk, O., Brivko, A., Nezhyva, N. (2013). Investment into gold: advantages and disadvantages. *A Young Scientist*, 2013, no. 2 (02), pp. 22- 26. (in Ukrainian).

3. Krupka, I. (2009). Finance market of Ukraine and international finance flows. *Finance of Ukraine*, 2009, no. 12, pp. 43–51. (in Ukrainian).

4 . Informational reference towards the development of fund market of Ukraine during January-December 2013. Accessed at <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>. (in Ukrainian).

5. informational reference towards the development of fund market of Ukraine during January-December 2014. Accessed at: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>. (in Ukrainian).

6. Mishchenko, V., Nidzelska, I., Kulinets, A., Shulha, S. (2010). Flexible regime of rate formation: stages of introduction and possible results for economic development of Ukraine: scientific and analytical materials. *Kyiv, National Bank of Ukraine*, 2010, no. 15. 124 p. (in Ukrainian).

7. Hura, O. (2010). Role of finance market in the development of investment processes in Ukraine. *Economics. Management. Innovation*, 2010, no. 2 (4). (in Ukrainian).

8. Oparin, V. (2001). *Finance (General Theory)*. Kyiv: Kyiv National University of Economics, 2001. 240 p. (in Ukrainian).

9. Pavlov, V., Pylypenko-Kryvoviaziuk, I. (2004). *Funds in Ukraine*. Kyiv: Kondor, 2004. 400p. (in Ukrainian).

10. Smolianska, O. (2005). *Finance market*. Kyiv: Center of Educational Literature, 2005. 384 p. (in Ukrainian).

11. National Bank of Ukraine. Accessed at <http://bank.gov.ua>. (in Ukrainian).

12. The Ministry of Finance of Ukraine. Accessed at <http://minfin.com.ua>. (in Ukrainian).

13. Finance reporting of banks of Ukraine. Accessed at <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2302914>.

14. Khodakivska, V., Bieliaiev, V. (2002). *Market of finance service: theory and practice*. Kyiv: Center of Educational Literature, 2002. 616 p. (in Ukrainian).

15. Sheludko, V. (2003). *Finance market*. Vol. 2. Kyiv: Knowledge-Press, 2003. 535 p. (in Ukrainian).

Одержано 21. 04. 2016

Аннотация

Барабаш Л.В., Клименко Н.В.

Развитие финансового рынка в Украине

Развитие и становление финансового рынка в Украине фактически началось с момента обретения государством независимости. Однако до сих пор данный сектор сопровождают относительно медленный характер развития и значительное количество негативных факторов, влияющих на равномерное развитие и становление всех его составляющих.

Однако, несмотря на довольно противоречивые условия, отдельные сегменты финансового рынка все же характеризуются позитивными сдвигами.

Среди ученых до сих пор нет единого мнения относительно трактовки сущности финансового рынка. Мы считаем, что, беря во внимание его условный раздел на рынок денег и рынок капитала, суть финансового рынка заключается в том, что он есть системой экономических отношений, связанной с распределением и перераспределением стоимости финансовых ресурсов и капитала с целью создания на основе спроса и предложения цены на специфические товары.

За период независимости денежный и кредитный рынки Украины прошли 6 этапов развития: становление (1991–1993 гг.), банкротство банков и сдерживание инфляции (1994–1995 гг.), развитие (1996–2001 гг.), совершенствование (2002– I полугодие 2008 гг.), финансовый кризис (II полугодие 2008–2010 гг.), модернизация (с 2011 г. по настоящее время). В абсолютных показателях ситуация выглядит следующим образом: если в конце 1992 года в реестре НБУ было зафиксировано 133 банка и ликвидировано 3 банка, то в мае 2016 года на банковском рынке функционирует 109 банков, из них – 42 банка с иностранным капиталом.

Довольно красноречивыми являются и данные относительно страхового рынка Украины: если в 1992 году количество страховых компаний насчитывало 7 единиц, то к концу 2014 – 382.

Стабильно растущими показателями отличается и рынок ценных бумаг: в 2015 году объем зарегистрированных выпусков ценных бумаг составил 1,58 трлн грн в сравнении с 577,4 млрд грн в 2008 году.

Довольно нестабильным путем идет развитие денежного рынка Украины. Сдерживание курса национальной валюты в 2010–2013 гг. и его свободное плавание в последующие периоды спровоцировали обесценивание гривны, которое продолжается и на данный момент. Остановить данный процесс можно за счет рациональной организации рынка золота и валюты. Именно стабилизация золотовалютного запаса государства будет в дальнейшем способствовать укреплению национальной валюты.

В целом же, достичь стабилизации и повышения эффективности функционирования отечественного финансового рынка можно только посредством разработки и внедрения комплекса мер, направленных на повышение эмиссионной активности рынка ценных бумаг, стабилизацию курса гривны и пополнение золотовалютного резерва.

Ключевые слова: *финансовый рынок, страховой рынок, валютный рынок, рынок денег, национальная валюта, рынок золота.*

Annotation

Barabash L.V., Klymenko N.V.

Development of financial market in Ukraine

Development and formation of the financial market in Ukraine actually began with a moment of gaining state independence. However, till now this sector is characterized by a relatively slow way of development and a significant number of negative factors affecting the even development and formation of all its components.

However, separate segments of the financial market are characterized by positive improvement despite rather contradictory conditions.

So far, there is no common view concerning interpretation of the essence of the financial market among scientists. We believe that, taking into account its relative division into money market and capital market, the essence of the financial market is that it is a system of economic relations connected with distribution and redistribution of the value of financial resources and capital in order to form prices for specific goods on the basis of supply and demand.

Money and credit markets have had 6 stages of development during the period of Ukraine's independence: formation (1991-1993), bank collapse and curbing inflation (1994-1995), development (1996-2001), improvement (2002 - first half-year of 2008), financial crisis (second half-year of 2008 - 2010), modernization (since 2011 to the present day). The situation is as follows (in absolute indices): if 133 banks were recorded in the NBU registry and 3 banks were liquidated at the end of 1992, in May 2016, 109 banks operate in the banking market and 42 banks of them are with foreign capital.

Also, data on insurance market of Ukraine are quite conspicuous: if the number of insurance companies was only 7 in 1992, there were 382 by the end of 2014.

Insurance market is defined by steadily increasing indices: volume of registered issues of securities was 1.58 trillion UAH in 2015 compared with 577.4 billion UAH in 2008.

Development of money market in Ukraine goes by quite unstable way. The national currency curb in 2010-2013 and its free floating in further periods provoked hryvnia devaluation which continues to the present date. This process can be stopped by the rational organization of gold and currency market. Just stabilization of gold-and-currency reserve of the country will promote strengthening of the national currency in the future.

In general, it is possible to stabilize and improve functioning efficiency of domestic financial market only by the development of implementing measures aimed at increasing the emissive activity of insurance market, stabilization of the hryvnia rate and renewal of gold-and-currency reserve.

Keywords: *financial market, insurance market, currency market, money market, national currency, gold market.*

УДК 657 : 634.1

THE WAYS OF PRODUCTION PROCESSES' ACCOUNTING IN HORTICULTURE

V. Bobko, Ph.D. in economics

G. Anischenko, Ph.D. in economics

Uman National University Of Horticulture

У статті висвітлено проблеми обліку витрат, які виникають при виробничих процесах у садівництві і пов'язані зі специфічними технологічними чинниками та організаційно-виробничими особливостями плодоягідного виробництва. Обґрунтовано необхідність окремого обліку у складі витрат на біологічні перетворення групи витрат на підтримання